

PREDGOVOR

Leksikon Rudera Boškovića posebno je izdanje Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža potaknuto obljetnicom iznimnoga pojedinca čije se pojave među nama i nakon tristo godina zajednica sjeća s osjećajem poštovanja i ponosa. Bošković se rodio 1711. u Dubrovniku, društveno tada još najnaprednijoj sredini u hrvatskim zemljama, kulturno osviještenoj tradicionalnoj Republici sposobnoj projicirati vlastite mogućnosti i mogućnosti svojih podanika. No upravo s Boškovićevim dobom, stoljećem u čijem je intenzitetu dao nezaboravan prinos pokretljivosti svojega duha, Europa je prekoračila modernističku cezuru, čiji će revolucionarni obrat raširiti ideju Enciklopedije i po njezinim dotadanjim rubovima te Boškovićevu domovinu približiti jezgri cjeline svijeta kakva je otada poznata. Diderotov vršnjak (1713) i d'Alembertov sugovornik, Bošković je već 1761. izabran za člana *Royal Society*, svoju je samostalnost i znatiželju iskazivao na diskretan ali i nepomirljiv, pomalo dubrovački način, ne prekidajući veze s isusovačkim zavodima u kojima je formiran ali i ne pristajući na dovršenost bilo kojega spoznajnoga modela kojemu bi se posvetio. Otud dolazi i Krležin, donekle pretjeran, dojam iz doba strukturiranja naših prvih enciklopedija (1947) da bi »i Ruder Bošković bio poznat kod nas samo po tome što je bio isusovac« te autor jedne diletantske nabožne prigodnice. Kako tomu ne bi ostalo tako, potrudio se kao glavni urednik ubrzo (1956) donijeti iscrpan enciklopedijski prikaz Boškovićeva djela na šest stupaca (Željko Marković). Bošković je ondje definiran kao »matematičar, fizičar, astronom i filozof«, u čemu se kao radnoj osnovi, a ne tek idejnoj interpretaciji, i kriju kulturne poteškoće apsorpiranja njegova djela pa i mita u nacionalnim predodžbama. Boškovićeva se vizija već u svoje vrijeme kretala iznad razmjera sredine iz koje je potekao premda je Dubrovnik tada bio razmjerno korespondentniji s europskim središtima od Zagreba u devetnaestom stoljeću i prvoj polovici dvadesetoga stoljeća, a za pravo razumijevanje fenomena kojima se Bošković bavio i onoga što je pritom postigao trebalo je po naravi toga predmeta više od samog izvještaja i opće procjene važnosti. Kada nam je već bilo teško razumjeti ga kao našijenca u velikim pitanjima za koja nismo imali opće spremne, nacionalna ga je kultura nastojala približiti i zadržati prema uzgrednim i samorazumljivim poveznicama. Bošković se u našem leksikonu razvidi u cjelini kakvu može predočiti razina naših kulturnih i leksikografskih praksi, pratimo ga prema doprinosima u astronomiji i optici, fizici, geodeziji, matematici, obrađeni su Boškovićevi izumi (geodetski stalci, kružni mikrometar, teleskop s vodom, vitrometar), filozofska shvaćanja (boškovićanski obrat, kozmologija, metafizika, spoznajna teorija). Nisu zapostavljeni ni njegovi književni pokušaji, putopis, diplomatsko snalaženje, nastavni rad, građevinske i hidrotehničke ekspertize, utjecaj i baština, prilike u kojima je djelovao. O Boškoviću, koji se u Dubrovnik vratio tek jednom i koji je Europu prihvatio i u francuskom državljanstvu, za Leksikon piše 28 autora iz niza hrvatskih zavoda koji nasljeđuju njegove vizije i simbolički potencijal, pa se nadamo da edicija unatoč konciznu formatu prekoračuje biografsku prigodu.

Vlaho Bogišić